

2025-04-28

Dnr U2024/02591

Skaraborgs Kommunalförbund

REMISSVAR ÖVER BETÄNKANDET SOU 2024:74 FLER VÄGAR TILL ARBETSLIVET

SAMMANFATTNING

Skaraborgs Kommunalförbund varken styrker eller avstyrker betänkandet, men vill resonera kring utredningens förslag. Under framtagande av remissvaret har förankring gjorts genom dialog med professionsnätverken för introduktionsprogrammen, gymnasiet och vuxenutbildningen. I nätverken deltar samtliga 15 kommuner och deltagarna är skolchefer, avdelningschefer och rektorer. Dialogerna visar på en något differentierad hållning till utredningens förslag. Deltagare som arbetar nära verksamheterna lyfter fram individperspektivet tydligt och deltagare som står närmare beslut och organisering ser utmaningar kring detta.

Ett politiskt inspel har inkommit från Karlsborgs kommun och dessa synpunkter är beaktade i remissvaret.

Skaraborgs Kommunalförbund delar betänkandets utgångspunkt att andelen som inte blir behöriga till ett nationellt yrkesprogram är oroväckande hög. Utredningen har ett tydligt individperspektiv och tar sig an strukturella utmaningar kring de obehöriga eleverna. Förbundet anser att ansatsen att möjliggöra och erbjuda yrkesutbildning till fler elever, trots få godkända betyg, är lovvärd. Dock betonar förbundet att insatserna bör göras, redan i förskola och grundskola, och att dessa insatser bör följas av en stark beredskap kring elevhälsa och studie- och yrkesvägledning.

Skaraborg har en gles geografi där en stor del utgörs av landsbygd. I Skaraborg är 52% av eleverna antagna till ett yrkesprogram, vilket innebär att vår delregion inte har samma behov som storstadsregioner att öka yrkesprogrammets attraktivitet. Landsbygdsperspektivet behöver framträda starkare i utredningen.

Skaraborgs Kommunalförbund ser att det är önskvärt att finna möjligheter för obehöriga elever men ser även flera utmaningar med betänkandets förslag. Även om tänkt målgrupp är behörig (tre betyg) till yrkesutbildning omfattande 1 900 poäng, är det inte säkert att motivationen eller förutsättningarna att lyckas finns. För att stödja dessa elever kommer det att krävas stödfunktioner och nya arbetssätt. Den organisatoriska utmaningen med att undervisa två olika elevgrupper (1 900 poäng och 2 700/2 800 poäng) i samma ämnen kan leda till samläsning. Elevgrupperna kan då bestå av elever med olika förutsättningar. Skaraborgs Kommunalförbund ser risker med att elever med endast tre godkända betyg blir behöriga till utbildningen, då detta låga krav kan vara utmanande för att slutföra utbildningen, särskilt om de godkända betygen är i ämnen med lägre relevans för yrkesutbildningen.

Skaraborgs kommuner ser betydande kostnadsökningar som en följd av förslaget. Att erbjuda en ny yrkesutbildning skulle innebära ökade lokalkostnader, behov av att rekrytera fler behöriga yrkeslärare och behov av mer maskiner och materiell utrustning. Då nuvarande platser på yrkesprogrammen i Skaraborg i hög grad fylls måste utbildningsanordnarna utöka befintlig organisation och det totala antalet platser.

Redan i dag finns en stor utmaning kring APL-platser och här behövs fler platser samt en förbättrad dialog med arbetslivet, där mottagarkompetensen kan behöva stärkas. Flera yrkesprogram beskriver omfattande problem med att hitta APL-platser och det finns en oro att inte kunna anordna en kvalitativ praktik. Förslaget ställer högre krav på arbetsgivarnas förmåga att ta emot fler elever med varierade förutsättningar. En reflektion vid emottagande av utredningen är att branscherna är svagt eller ottydligt beskrivna och att deras perspektiv till viss del saknas.

Likvärdigheten för eleverna kan variera beroende på vilket utbud som huvudmannen erbjuder, och ett varierat utbud kan inte garanteras trots samverkansavtal och dimensioneringsuppdrag. Beroende på var inom samverkansområdet som utbildningen förläggs, kan utmaningar med tillgänglighet uppstå avseende resvägar och restider.

Remissvaret är utan hänsyn taget till utredningen *Ett likvärdigt betygssystem* (SOU 2025:18).

ÖVERGRIPANDE SYNPUNKTER

1. **Resursfördelning:** Implementeringen av nya utbildningar och program kommer att kräva resurser, både ekonomiskt och personellt. Kostnaderna för införandet av yrkesutbildning på 1 900 poäng samt förändringarna på Introduktionsprogrammen anser vi vara betydande. Att erbjuda en ny yrkesutbildning skulle innebära ökade lokalkostnader, behov av att rekrytera fler behöriga yrkeslärare och behov av mer maskiner och materiell utrustning.
2. **Kompetensutveckling:** Lärare och annan skolpersonal behöver utbildas för att kunna hantera de nya utbildningskraven och stödja eleverna på bästa sätt. Yrkesprogrammen på 1 900 poäng samt införandet av individuellt förberedelseprogram (IMF) ställer krav på nya arbetssätt och kunskap i bemötande av en ny elevgrupp. Även i arbetslivet kommer mottagarkompetensen att ställas inför ett nytt läge då elevernas förutsättningar kommer att skilja sig mot elever från yrkesprogrammen på 2 700/2 800 poäng.
3. **Elevstöd:** Det kan vara en utmaning att säkerställa att alla elever, får det stöd de behöver för att klara de nya utbildningarna. För att eleverna ska klara utbildningen krävs högre lärartäthet och fler speciallärare och/eller specialpedagoger. Studie- och yrkesvägledningen kommer att bli än mer betydelsefull för att vägleda eleverna i valet till gymnasiet. För att stödja elever som kanske har en svagare studiemotivation kommer elevhälsans kompetenser att vara efterfrågade i en större omfattning än i dagsläget. Elevernas förutsättningar kommer att vara differentierade och grupperna kommer att vara heterogena.
4. **Etablering på arbetsmarknaden:** Att yrkesprogrammen får ett krav på 12 godkända betyg kan leda till att statusen på yrkesprogrammen (2 700/2 800 p) höjs och att utbildningarna får ett ökat förtroende av branscherna. En farhåga är att elever som gått yrkesprogram på 1900 poäng inte kommer att ha de teoretiska kunskaper som vissa branscher efterfrågar. Flera branscher har språkliga krav och krav på matematiska färdigheter.

5. **Påverkan på utbildningssystemet:** Yrkesprogram på 1 900 poäng kommer att innehålla samma yrkesutbildningsinnehåll som de på 2 700/2 800 poäng, men med färre allmänna ämnen. Utbildningen kommer att genomföras på tre år, vilket ger eleverna mer tid för lärande jämfört med de längre programmen. Detta kan göra yrkesprogram på 1 900 poäng mer attraktiva än motsvarande på 2 700/2 800 poäng.

Risk finns att elever som läst yrkesprogram på 1 900 poäng senare kommer behöva komplettera denna utbildning på vuxenutbildningen. Detta skulle leda till att elever som önskade läsa kortare tid i skolan, riskerar att få läsa än längre för att komplettera betygen på vuxenutbildningen.

6. **Planering och dimensionering:** Utifrån skrivningen i skollagen om de regionala planerings- och dimensioneringsunderlagen, uppstår utmaningar kring Skaraborgs utbildningsutbud som redan i dagsläget har en stor andel av eleverna antagna på yrkesprogram (52%).

5. FÖRSLAG OM YRKESPROGRAM SOM OMFATTAR 1 900 POÄNG

Utredningens förslag

Förslaget om nya valbara yrkesutbildningar som omfattar 1 900 poäng har en tydlig praktisk inriktning som underlättar etablering på arbetsmarknaden. Utredningen föreslår att utbildningarna även ska innehålla ämnena svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik. Omfattningen av dessa ämnen ska vara betydligt mindre än på dagens yrkesprogram.

De nya yrkesprogrammen ska i första hand rikta sig till elever som inte är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng. Elever som är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng ska dock kunna byta till ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng om de har särskilda skäl i form av studiesvårigheter.

Innehållet i de nya yrkesprogrammen motsvarar studietakten för två års heltidsstudier på dagens yrkesprogram. Utbildningarna ska dock i normalfallet genomföras på tre år men kan under vissa omständigheter även genomföras på kortare eller längre tid. De nya yrkesprogrammen ska leda till ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund anser att nya yrkesutbildningar på 1 900 poäng, med ett lägre kunskapsinnehåll, kan påverka arbetsgivarnas förtroende för yrkesprogrammets kvalitet, vilket kan leda till att arbetsmarknaden upplever elevernas kompetens som otydlig. Yrkesutbildningar på 2700/2800 poäng med behörighetskrav på 12 godkända betyg kan öka branschens förtroende för de elever som går dessa program.

Utredningen fastslår att "Yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng ska läsas på tre år och utbildningen får därmed en lägre studietakt. Därmed ges eleverna, som har mindre förkunskaper från grundskolan, bättre förutsättningar att klara studierna när de får längre tid för lärande." Det är avgörande att de två års heltidsstudier som sträcker sig över tre år planeras noggrant för att ge eleverna förutsättningar att klara av utbildningen. Om huvudmannen av ekonomiska- och/eller organisatoriska skäl (ex. lärarbrist) driver samläsning anpassas inte studietakten vilket kan försämma förutsättningarna för elevgruppen. Även stödfunktionerna kommer att behöva ökad resurs, både elevhälsa, specialpedagoger och studie- och yrkesvägledning. I inspel från en av kommunerna i Skaraborg kommer synpunkter om att yrkesutbildningen på 1900 poäng borde klaras av på två år.

I nuläget finns betydande utmaningar med att tillhandahålla tillräckligt många APL-platser. Att skapa ytterligare APL-platser för en elevgrupp som kanske har lägre motivation kommer försvåra detta än mer. Det ställer också ytterligare krav på handledarutbildning, andra arbetssätt och ökad mottagarkompetens.

6. FÖRSLAG OM FÖRÄNDRINGAR PÅ INTRODUKTIONSPROGRAM

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att individuellt alternativ (IMA) och yrkesintroduktion (IMY) avskaffas och att individuellt förberedelseprogram (IMF) införs. Det innebär att det fortsättningsvis blir tre introduktionsprogram.

Utredningen lägger även i enlighet med uppdraget om att föreslå fler vägar till arbetslivet förslag om att förstärka vägen mot arbetslivet på introduktionsprogrammen genom en rätt att läsa yrkesämnen på individuellt förberedelseprogram och språkintröduktion.

Kommentar

Remissen har ett tydligt individperspektiv och tar sig an strukturella utmaningar kring de obehöriga eleverna. Skaraborgs Kommunalförbund anser att ansatsen att erbjuda yrkesutbildning till fler elever, trots få godkända betyg, är lovvärd, men vill understryka de organisatoriska och ekonomiska utmaningar detta skulle medföra.

Risken för fortsatt segregering av elever med behov av stöd är stor, särskilt om resurser för yrkesprogram på 1 900 poäng inte förstärks. För elever med problematisk skolfrånvaro och psykisk ohälsa ställs krav på stöd och extra anpassningar för att klara av dessa program. Utmaningarna med en heterogen grupp är betydande, eftersom eleverna kan ha olika förutsättningar och förkunskaper.

7. FÖRSLAG OM NYA OCH ÄNDRADE BEHÖRIGHETSKRAV I GYMNASIESKOLAN

Utredningens förslag

För behörighet till de föreslagna nya yrkesprogrammen som omfattar 1 900 poäng ska det ställas krav på godkända betyg i tre ämnen från grundskolan. Krav får inte ställas på godkända betyg i vissa angivna ämnen.

I stället för kravet om tolv godkända betyg i grundskoleämnena ska behörighetskravet till yrkesprogram som omfattar 2 700/2 800 poäng även kunna uppfyllas genom godkända grundskolebetyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik samt minst 400 godkända poäng i karaktärsämnena som ingår på yrkesprogram.

Behörighetskravet för grundskoleämnena svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik ska också kunna uppfyllas genom godkänt betyg i en nivå som omfattar minst 50 poäng i respektive gymnasieämne.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund ser risker med att elever med enbart tre godkända betyg blir behöriga till utbildningen. För att ha förutsättningar att slutföra utbildningen kan det vara utmanande med detta låga krav. Avsaknaden av specificerade ämnen kan leda till att elever saknar likvärdiga grundläggande förutsättningar för att klara utbildningen. Detta kan påverka utbildningarnas kvalitet, genomströmning och elevernas etablering på arbetsmarknaden.

Skaraborgs Kommunalförbund anser att skillnaden i olika behörighetskrav till yrkesprogram som omfattar 2 700/2 800 poäng respektive 1900 poäng är stora. Risken är att elever som kommer in med enbart tre 50 poängskurser från yrkesprogram på 1 900 poäng kommer att ha svårt att klara delar av yrkesprogram på 2 700/2 800 poäng.

Utredningen förslår

Utredningen har landat i att programinriktat val (IMV) ska vara kvar men att det ska ställas högre behörighetskrav. Elever med låga förkunskaper, som i dag kommer in på programinriktat val med godkända betyg i sex eller sju ämnen, kommer i stället få gå på ett yrkesprogram på 1 900 poäng och där få mer tid för lärande.

Elever som tillhör målgruppen för dagens programinriktade val med inriktning mot högskoleförberedande program skulle, om programinriktat val avskaffades, inte ha något annat alternativ än att läsa in behörigheten på individuellt förberedelseprogram innan de kan påbörja ett högskoleförberedande program. Utredningen anser att elever som saknar godkänt betyg i engelska eller matematik men som har relativt höga meritvärden får bäst studiesituation genom programinriktat val och samläsning med elever på de högskoleförberedande programmen.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund ser att antalet platser på IMV behöver göras sökbara för att möjliggöra utredningens intention. Genom att tillse fler sökbara platser på IMV ges elever likvärdiga möjligheter att konkurrera om befintliga platser på IMV.

8. FÖRSLAG OM YRKESÄMNNEN PÅ HÖGSKOLEFÖRBEREDANDE PROGRAM

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att försök görs med yrkesinriktningar på högskoleförberedande program för att erbjuda fler vägar till arbetslivet.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund noterar exemplet med handelsämnen på ekonomiprogrammet och betonar vikten av att utformningen sker i nära samarbete med berörda branscher för att säkerställa att yrkesinriktningarna matchar efterfrågan. Yrkesämnen på högskoleförberedande program kan dock leda till minskat söktryck på yrkesprogrammen, eftersom de högskoleförberedande programmen blir mer praktiska.

9. ÖKADE MÖJLIGHETER TILL YRKESUTBILDNING PÅ ENTREPRENAD

Utredningens förslag

Ett av utredningens uppdrag är att bidra till att trygga kompetensförsörjningen och till att fler elever får med sig de kunskaper de behöver för att kunna försörja sig själva. I tilläggsdirektiv ges utredaren i uppdrag att bland annat föreslå hur behovet av utbildning inom små yrkesområden mer ändamålsenligt kan tillgodoses inom gymnasieskolan. Detta ska ta sin utgångspunkt i erfarenheter från försöksverksamheten med branschskolor. I försöksverksamheten definierades små och/eller dyra utbildningar som utbildningar där arbetsmarknadens efterfrågan på den kompetens som utbildningen syftar till var högre än antalet individer med den kompetensen, att antalet elever varit lågt inom såväl gymnasieskolan som komvux och att utbildningen varit svår att tillhandahålla på grund av behov av särskilda lokaler, särskilt material eller utrustning eller på grund av små elevgrupper.

Offentliga skolhuvudmän ska få utföra undervisning på entreprenad i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad profil samt i gymnasiearbete och yrkesprov inom gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. För kommunal vuxenutbildning finns redan möjligheten att upplåta alla uppgifter för utbildningen på entreprenad till enskild fysisk eller juridisk person.

Det ska genom en förordning införas ett statsbidrag för att stimulera yrkesutbildning inom små och/eller dyra yrkesområden. Skolverket ska sträva efter en så god geografisk spridning som möjligt.

Kommentar

Skaraborgs kommunalförbund saknar erfarenheter kring branschskolor och har inga synpunkter.

10. YRKESPROV

Utredningens förslag

Yrkesprov ska ingå i utbildningen på yrkesprogrammen i gymnasieskolan och därmed i poängplanen för yrkesprogrammen, i yrkesexamen och i det gymnasiala yrkesutbildningsbeviset. Yrkesprov får även ingå i utbildningen på yrkesinriktade program i anpassade gymnasieskolan och därmed i poängplanen för anpassade gymnasieskolan och i gymnasiebeviset avseende anpassade gymnasieskolan.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund bedömer att yrkesprov är en viktig del av utbildning för att säkerställa kvalitet och likvärdighet samt för att göra eleverna anställningsbara. Yrkesprov kan också öka motivationen och status på utbildningen och bidra till samverkan mellan arbetslivet och utbildningen. Det sistnämnda kräver att branscherna är delaktiga i framtagande och planering av denna del.

11. FÖRSLAG OM INDIVIDUELLA PROGRAM I ANPASSADE GYMNASIESKOLAN

Utredningens förslag

En särskild reglering ska införas som ger en elev som har påbörjat en utbildning på ett individuellt program i anpassade gymnasieskolan rätt att under fyra läsår fullfölja sin utbildning. Rätten ska gälla enligt elevens individuella studieplan. Om den individuella studieplanen ändras, ska eleven ha rätt att under de fyra läsåren fullfölja utbildningen på ett individuellt program enligt den ändrade planen.

För de fall eleven flyttar och byter huvudman ska rätten att fullfölja den fyraåriga utbildningen på ett individuellt program utgå från en ny individuell studieplan. Rätten att fullfölja en utbildning på ett individuellt program i anpassade gymnasieskolan gäller elever som tillhör målgruppen för anpassade gymnasieskolan. Rätten att fullfölja utbildningen på ett individuellt program gäller också elever som tillhör målgruppen och som placerats i ett hem för vård eller boende eller i ett skyddat boende.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund delar utredningens slutsats.

14. KONSEKVENSER

Utredningens konsekvensbeskrivning

Det nya systemet förväntas leda till ökad studiemotivation och minskade avhopp.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund anser att denna förväntan är överskattad om det inte ges pedagogiska och organisatoriska förutsättningar för eleverna att lyckas.

Utredningens konsekvensbeskrivning

Det nya systemet skulle innebära att elever nationellt inte är kvar lika länge i gymnasieskolan. Främst för de elever som studerar 4 eller 5 år beräknas studietiden bli kortare, vilket blir en kostnadsminskning.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund delar konsekvensbeskrivningen på nationell nivå.

Utredningens konsekvensbeskrivning

Fler elever får tillgång till yrkesutbildning vilket i förlängningen kan leda till minskade avhopp och förbättrade möjligheter till etablering på arbetsmarknaden. Detta i sin tur kan minska risken för utanförskap och vara brottsförebyggande.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund delar till viss del beskrivningen, men anser förväntningarna vara högt ställda. Pedagogiska och organisatoriska anpassningar förutsätts.

Utredningens konsekvensbeskrivning

Förslaget innebär högre behörighetskrav till yrkesprogram på 2 700/2 800 poäng vilket leder till att fler elever behöver ha godkänt i fler grundskolebetyg för att bli behöriga till dessa yrkesprogram. Fler elever kommer därav att ha rätt till lovskola.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund vill påpeka den kostnadsökning som det medför för kommunerna.

Utredningens konsekvensbeskrivning

Utredningen pekar på en ökad samverkan mellan kommuner för att obehöriga elever ska få tillgång till valbara yrkesutbildningsplatser. I de kommuner som saknar tillräcklig yrkesutbildningsstruktur kommer eleverna att behöva tas emot i andra kommuner eller att kommunerna i fråga tvingas skapa denna struktur.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund ser positivt på ökad samverkan, men ser en risk med kraftigt ökade kostnader för kommuner utan tillräckligt antal yrkesutbildningsplatser. I kommuner med gymnasieskolor som erbjuder yrkesutbildning blir det en utmaning att fördela resurser mellan yrkesprogram på 1 900 poäng och 2 700/2 800 poäng. Det bör rimligen totalt sett bli en kostnadskrävande utökning av yrkesutbildningsplatser och reformen behöver åtföljas av statligt stöd. En av Skaraborgs kommuner gör medskick kring möjligheten att klustra yrkesprogrammen till färre och breda branschutgångar.

Utredningens konsekvensbeskrivning

Utredningen bedömer inte att det blir några stora förändringar i kostnaderna för yrkesprogram i och med förslaget om yrkesprogram på 1 900 poäng. Utredningen föreslår ett statsbidrag riktat mot små och/eller stora yrkesområden. Statsbidraget jämförs med dåvarande bidrag till branschskolor (20 miljoner kronor). Utredningen föreslår omfördelning av statsbidrag från yrkesvux och gymnasial lärling till nämnda statsbidrag till små och/eller stora yrkesområden.

Kommentar

Skaraborgs Kommunalförbund ser statsbidragets storlek som otillräckligt.